

"RAQAMLI AKTIVIZM VA IJTIMOYIY TARMOQALARNING IJTIMOYIY-SIYOSIY TA'SIRI: GLOBALLASHUV SHAROITIDA O'ZBEKISTON TAJRIBASI"

Baxriddinov Baxromjon Abduboyevich,

Qo'qon Davlat universiteti o'qituvchi

E-mail: BaxriddinovBaxromjon79@gmail.com +998916093628

ORCID ID 0009-0003-0211-5848

Annotatsiya

Ushbu maqolada raqamli faollik (digital activism) tushunchasi, uning shakllari, vositalari va global misollari, xususan, "Arab bahori", #BlackLivesMatter va boshqa onlayn harakatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekistondagi ijtimoiy tarmoqlar orqali fuqarolik faolligi, ijtimoiy adolat, atrof-muhit muhofazasi kabi masalalardagi raqamli faollik holatlari o'rganiladi. Maqolada raqamli axborot muhitining ijobiy va salbiy jihatlari, jumladan, noto'g'ri ma'lumotlar, hamda algoritmik senzura masalalari ham ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari asosida zamonaviy raqamli siyosiy faollikning imkoniyatlari va tahdidlariga ilmiy yondashuv taklif qilinadi.

Kalit so'zlar: raqamli aktivizm, ijtimoiy tarmoqlar, fuqarolik jamiyati, siyosiy faollik, dezinformatsiya, raqamli xavfsizlik.

"ЦИФРОВОЙ АКТИВИЗМ И СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ"

Абстрактный

В статье анализируется концепция цифрового активизма, его формы, инструменты и мировые примеры, в частности, «Арабская весна», #BlackLivesMatter и другие онлайн-движения. Также будет изучено состояние цифрового активизма по таким вопросам, как гражданская активность, социальная справедливость и защита окружающей среды через социальные сети в Узбекистане. В статье рассматриваются положительные и отрицательные стороны цифровой информационной среды, включая вопросы дезинформации, алгоритмической цензуры. На основе результатов исследования предлагается научный подход к возможностям и угрозам современного цифрового политического активизма.

Ключевые слова: цифровой активизм, социальные сети, гражданское общество, политический активизм, дезинформация, цифровая безопасность.

"DIGITAL ACTIVISM AND SOCIAL MEDIA SOCIO-POLITICAL IMPACT: UZBEKISTAN'S EXPERIENCE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION"

Annotation

This article analyzes the concept of digital activism, its forms, tools and global examples, in particular, the "Arab Spring", #BlackLivesMatter and other online movements. It also studies the cases of digital activism on issues such as civic activism, social justice, environmental protection through social media in Uzbekistan. The article also examines the positive and negative aspects of the digital information environment, including issues of misinformation, and algorithmic censorship. Based on the results of the study, a scientific approach to the opportunities and threats of modern digital political activism is proposed.

Keywords: digital activism, social media, civil society, political activism, disinformation, digital security.

KIRISH

So'nggi o'n yillikda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ijtimoiy va siyosiy faollikning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Shu jumladan, raqamli aktivizm — ya'ni onlayn platformalar orqali ijtimoiy adolat, inson huquqlari va siyosiy o'zgarishlarga erishishga yo'naltirilgan faollik — zamonaviy fuqarolik jamiyatining ajralmas qismiga aylanmoqda. Ushbu maqola raqamli aktivizmning nazariy asoslarini, xalqaro va mahalliy kontekstdagi ko'rinishlarini tahlil qilishga qaratilgan.

Ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi ko'plab muvaffaqiyatli harakatlarga turtki berdi, bu esa raqamli platformalarning siyosiy va ijtimoiy faollikka chuqur ta'sirini ko'rsatadi. Misol uchun, Toshkentda bir asrlik eman daraxti kesiliyotgan ijtimoiy tarmoqlardagi norozilik sabab, bu jarayon to'xtatildi.[1] Ushbu amaliy tadqiqotlar onlayn targ'ibotni oflayn harakatlar bilan birlashtirish zarurligini ko'rsatadi, muvaffaqiyatli harakatlar nafaqat raqamli sohada gullab-yashnashini, balki ularning ta'sirini jismoniy transformatsiya bo'lishini ham ta'kidlaydi. Bunday sinergiya noto'g'ri ma'lumotlar va texnologik to'siqlar keltirib chiqaradigan muammolarni hal qilishda moslashuvchanlikning ahamiyatini kuchaytiradi, natijada yanada dinamik va ishtirokchi siyosiy muhitni shakllantiradi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlarda siyosiy va ijtimoiy faollikning shakllanishiga noto'g'ri axborotning ko'payishi va aks-sado kameralarining tarqalishi jiddiy to'siqlar yaratmoqda. Tobora parchalanayotgan jamoatchilik muhitida odamlar ko'pincha faqat o'z qarashlariga mos keladigan ma'lumotlar bilan tanishadi, bu esa qutblanishga va konstruktiv muloqot imkoniyatining pasayishiga olib keladi. Zamonaviy tahlillarda ta'kidlanganidek, raqamli platformalarning iqtisodiy manfaatlari bu muammoni yanada chuqurlashtiradi, chunki ular haqiqatdan ko'ra shov-shuvni ustun qo'yadi, bu esa ko'pincha foydalanuvchilarni o'z noto'g'ri

qarashlariga mos keladigan chalg'ituvchi ma'lumotlarga ishonishga undaydi.[2] Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar va demokratik jarayonlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir murakkab vaziyatni yuzaga keltiradi, bunda siyosat ishlab chiqish va siyosiy muloqot ushbu buzilishlarning kuchli ta'siri ostida bo'lib, jamoaviy e'tiborni talab qiladigan ijtimoiy muammolarni aniqlashda ziddiyatlar keltirib chiqaradi. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi mazkur holatlardan kelib chiqib, ba'zan ogohlantirish bilan chiqib turadi: "Qonunchilikda axborot sohasidagi huquq hamda mas'uliyat aniq belgilangan – buni, ayniqsa, faol va katta auditoriyaga ega blogerlar, ijtimoiy tarmoqlardagi guruh va kanallar ma'murlari yaxshi his etishlari lozim. Chunki jamiyatda ular tarqatayotgan har qanday axborotni haqiqat sifatida qabul qiladiganlar ko'p.

Media vakillari ham xuddi davlat organlaridan talab etilgani kabi sohaga oid amaldagi qonunchilik me'yorlariga rioya etishlari shart ekanligini unutmasligi kerak.

Shunga ko'ra, jamoatchilik orasida turli noto'g'ri talqin va taxminlar tarqalishining oldini olish maqsadida, ommaviy axborot vositalaridan prokuratura organlari xodimlari tomonidan o'tkazilgan tezkor yoki tergov tadbirlarini yoritishda faqat Bosh prokuratura matbuot xizmati tomonidan taqdim etilgan rasmiy ma'lumotlarga tayanish va havola keltirishni qat'iy so'rab qolamiz.

Bosh prokuratura aholi orasida yolg'on, haqiqatga to'g'ri kelmaydigan va vahima chiqarishga qaratilgan materiallarni har qanday shaklda tarqatish uchun jinoiy javobgarlik mavjudligini yana bir bor eslatadi!"[3] shunday qilib, noto'g'ri axborot va aks-sado kameralarining ikki tomonlama muammolarini hal qilish yanada xabardor va faol fuqarolarni shakllantirish uchun muhimdir.

Raqamli asrda ommaviy harakatlarning yuksalishi siyosiy va ijtimoiy faollik manzarasini qayta belgilab, tashkillashtirish va safarbarlikning yangi yo'llarini ochib berdi. Bu harakatlar o'z g'oyalarini tarqatish, tarmoqlar qurish va jamoaviy harakatlarni osonlashtirish uchun onlayn platformalardan foydalanadi, ko'pincha an'anaviy kuch tuzilmalariga qarshi chiqadi. Turli guruhlarning umumiy maqsadlar atrofida birlashishiga imkon berish orqali onlayn tashkillashtirish jamoa va shoshilinchlik tuyg'usini rivojlantiradi, faollik qamrovini yanada kengaytiradi. Ommaviy harakatlar keng qamrovli siyosiy va ijtimoiy faollikning muhim tarkibiy qismi bo'lib, jamoatchilik ishtiroki va mahalliy faollikka asosiy e'tibor qaratishi bilan tavsiflanadi. Markazlashmagan tuzilmaga ega bu harakatlar ko'pincha ijtimoiy adolatsizliklar yoki siyosiy noroziliklarga javoban paydo bo'lib, shaxsiy aloqalar va ijtimoiy tarmoqlardan foydalangan holda qo'llab-quvvatlovchilarni safarbar qiladi. "«Arab bahori» alangasi 2011 yilning yanvarida avj oldi. Aslida uchqun 2010 yilning 17 dekabr kuni Tunisning Sidi-Bu-Zid shahrida paydo bo'lgan edi.

Ko'chada savdo bilan shug'ullanuvchi 26 yoshli Muhammad Buazizi inspektor bilan tortishib qoldi. Inspektor ayol yigitning ko'chada sabzavot sotishga ruxsati bor yoki yo'qligini tekshirib ko'rmoqchi edi. Ammo Buazizi o'zini ta'qib jabrdiydasi sifatida ko'rdi. U savdo uchun ruxsat

olishga bir necha bor urinib ko‘rgan, ammo buning uddasidan chiqa olmagan edi. Inspektorga bu narsa ayon edi. Shu sababli u yigitdan pora talab qildi. Ikki o‘rtada dahanaki jang boshlanib ketdi, yordamga yetib kelgan ikki nafar politsiya xodimi yigitni yerga yotqizgan holda kaltaklashadi.”[4] Bu voyea ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar nafaqat shaxsiy aloqa vositasi, balki siyosiy axborotlarni tarqatish va muhokama qilishning markaziy maydoniga aylanib ulgurganini ko‘rsatib berdi. Bu harakatlar fuqarolarning siyosiy ongi o‘shisi, hukumatlarga nisbatan noroziliklar va ijtimoiy adolat talabi bilan bog‘liq bo‘lib, ularning shakllanishida ijtimoiy tarmoqlarning ta‘siri beqiyos bo‘ldi.

Arab bahorigacha ijtimoiy tarmoqlar — Facebook, Twitter, YouTube kabi platformalar asosan shaxsiy hayot bilan bog‘liq ma‘lumotlar almashinuvi uchun ishlatilar edi. Biroq Tunisda Muhammad Buazizining o‘zini yoqishi bilan boshlangan harakatlardan so‘ng, bu tarmoqlar keng ommani siyosiylikka jalb etishning asosiy quroliga aylandi. Facebook orqali uyushtirilgan guruhlar, Twitter'dagi tezkor ma‘lumotlar, YouTube'dagi videolar fuqarolarni namoyishlarga chorlashda va hukumatning beqarorlik amaliyotlarini fosh qilishda samarali vosita bo‘ldi. Ijtimoiy tarmoqlar orqali xalq siyosiy mobilizatsiyaga keldi. Ishsizlik, korrupsiya, so‘z erkinligi yetishmasligi kabi muammolar avvalo onlayn muhokama qilindi, so‘ng ko‘cha namoyishlariga aylandi. Bu jarayonda har bir fuqaro axborot tarqatuvchi va siyosiy ishtirokchiga aylandi. Bu demokratik jarayonlarda ommaviy ishtirokni kuchaytirdi va an‘anaviy OAV orqali bo‘g‘ilgan axborot erkinligiga javob sifatida xizmat qildi. Ijtimoiy tarmoqlarning siyosiylikka demokratik jarayonlarni rag‘batlantirgani barobarida, ba‘zi hollarda notinchlik va siyosiy beqarorlikka ham olib keldi. Ba‘zi guruhlar feyk axborot tarqatish, axborotni manipulyatsiya qilish va zo‘ravonlikni qo‘zg‘atish uchun ham ushbu platformalardan foydalandilar. Bu esa ijtimoiy tarmoqlarning quvvatini nazorat qilish va undan oqilona foydalanish zaruratini tug‘dirdi. Arab bahori ijtimoiy tarmoqlarning siyosiy jarayonlardagi ta‘sirini namoyon etgan eng yirik voqealardan biri bo‘ldi. Bu voqealar shunchaki norozilik namoyishlari emas, balki raqamli maydondagi siyosiy uyg‘onish, fuqarolik faolligining yangi bosqichi edi. Ijtimoiy tarmoqlar fuqarolarning ovozini yangratdi, ularni siyosiy jarayonlarga faol jalb qildi va jamiyatda siyosiy ongning o‘shishiga zamin yaratdi. Shu bois, bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar nafaqat axborot vositasi, balki siyosiy hokimiyatga ta‘sir o‘tkazuvchi kuch sifatida ham qaralmoqda.

Oflayn tashkilotchilikdan onlayn tashkilotchilikka o‘tish siyosiy va ijtimoiy faollikni tubdan o‘zgartirdi, bu esa chetda qolgan guruhlariga ko‘rinish va norozilik tarmoqlarini rivojlantirish imkonini berdi. Bu o‘tish #nemolchi.uz va #MeToo kabi harakatlar an‘anaviy ommaviy axborot vositalarining cheklovlarini chetlab o‘tish va ko‘pincha sukut saqlanadigan ovozlarni kuchaytirish uchun ijtimoiy media platformalaridan foydalangan holda xeshteg faolligining paydo bo‘lishi bilan namoyon bo‘ladi. Ushbu raqamli kanallar orqali faollar jamoatchilik fikrini safarbar qilishlari va real vaqt rejimida adolatsizliklarga javob berishlari mumkin, bu esa tarafdorlar orasida dolzarflik va jamoatchilik tuyg‘usini yaratadi. O‘zbekistonda ijtimoiy

tarmoq faollari bir guruh pedofillarning faoliyatiga chek qo'ygani juda keng muhokama qilingan edi.[5] E'tiborga molik tadqiqot mualliflari Twitter kabi platformalar huquqsiz aholi uchun qarama-qarshi fikrlarni ifodalash va o'z mavjudligini ta'kidlash uchun qanday zarur bo'lib qolganini ko'rsatadilar. Bundan tashqari, ushbu kontekstda ma'lumotlar fanining axloqiy oqibatlarini ko'rib chiqish, kesishma feminizm faollikdagi ma'lumotlar va kuch dinamikasiga yondashuvlarni qanday belgilayotganini ta'kidlash muhim ahamiyatga ega.

Raqamli faollikning paydo bo'lishi an'anaviy siyosat manzarasini tubdan o'zgartirdi. Bu, birinchi navbatda, turli xil aholi qatlamlari o'rtasida ko'proq faollik va ishtirokni rag'batlantirdi. Ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi quyi darajadagi harakatlarning gullab-yashnashiga, faollar va jamoatchilik o'rtasida to'g'ridan to'g'ri aloqa o'rnatilishiga imkon yaratmoqda. Bu dinamika siyosiy diskursni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi, chunki foydalanuvchilar tomonidan yaratilgan kontent shaxslarga o'z qarashlarini ifodalash va ma'lumotlarni tezda almashish imkonini beradi, shu tariqa jonli ijtimoiy tuzilmaning shakllanishiga hissa qo'shadi.[6] Bundan tashqari, raqamli faollikning oqibatlari fuqarolar va siyosiy institutlar o'rtasidagi munosabatlarni qayta belgilashga ham ta'sir ko'rsatmoqda, chunki faollar onlayn targ'ibot va kampaniyalar orqali rahbarlarni tobora ko'proq javobgarlikka tortmoqda. Bunday o'zgarishlar an'anaviy ishtirok shakllari innovatsion raqamli usullar bilan to'ldiriladigan yanada o'zaro bog'liq ijtimoiy-siyosiy muhitga o'tishni aks ettiradi. Bu esa siyosiy tuzilmalarning ushbu o'zgarib borayotgan dinamikaga moslashishi zarurligini ta'kidlaydi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlarning paydo bo'lishi bilan siyosiy tashviqot va targ'ibot evolyutsiyasi jiddiy o'zgarishlarga uchradi. Bu o'zgarishlar nomzodlarning saylovchilar bilan muloqot qilish usullarini tubdan qayta shakllantirdi. Raqamli platformalar nafaqat ma'lumotlarni tez tarqatishni osonlashtiradi, balki quyi darajadagi harakatlarga raqamli faollik vositalarini taqdim etish orqali imkoniyat yaratadi. Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanib, siyosiy kampaniyalar foydalanuvchilarning jamoaviy kuchini safarbar etishi, ma'lum g'oyalar atrofida qo'llab-quvvatlash va jamoatchilik fikrini birlashtiruvchi xeshteg harakatlarini yaratishi mumkin. Bu o'zgarish siyosiy maydonda, ayniqsa, ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlarining xilma-xil ovozlari eshutilishi imkoniyatini kengaytiradi. Misol uchun ijtimoiy tarmoqlar AQSHda tizimga aloqasi bo'lmagan Donald Tramp kabi siyosatchilarning prezident bo'lishiga hissa qo'shdi va umuman ko'pchilikka inklyuziv imkoniyat yaratib berdi.[7] Biroq, muammolar hali ham mavjud, chunki kam ta'minlangan oilalarga mansub shaxslar ko'pincha ijtimoiy-siyosiy sharoitlar tufayli ushbu texnologiyalardan foydalanishda to'siqlarga duch kelmoqdalar. Shunday qilib, internet axborot olish va siyosiy ishtirokni demokratlashtirsa-da, bu imkoniyatlarning samaradorligi va qamrovini tanqidiy nuqtayi nazardan ko'rib chiqish zarur.

Raqamli faollikning paydo bo'lishi davlat siyosati manzarasini tubdan o'zgartirdi, fuqarolik faolligi va ishtiroki uchun misli ko'rilmagan yo'llarni ochib berdi. Ijtimoiy tarmoqlar va

onlayn platformalar orqali shaxslar safarbar bo‘ladi, ma’lumot almashadi va o‘z ovozlari kuchaytiradi, siyosatchilarni dolzarb ijtimoiy va siyosiy masalalarni hal qilishga undaydi. Bu raqamli muloqot nafaqat jamoatchilikning xabardorligini oshiradi, balki hukumatning kommunikatsiya strategiyalarini ham shakllantiradi. Masalan, davlat kommunikatsiya va reklama siyosatining tizimli monitoringi raqamli targ‘ibot jamoatchilikning idroki va ishonchiga qanday ta’sir qilishini yoritib berishi mumkin. Misol uchun, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning ijtimoiy tarmoqlardagi sahifalariga ko‘pchilik a‘zo bo‘lgan, teregramning o‘zida 200 mingdan ortiq obunachilarni birlashtirgan.[8] Bundan tashqari, geosiyosiy dinamika o‘zgarib borar ekan, davlatlarning raqamli platformalar orqali xorijiy auditoriya bilan muloqot qilish zarurati xalqaro miqyosda siyosat va jamoatchilik fikrini shakllantirishda raqamli faollikning ahamiyati ortib borayotganini ko‘rsatmoqda. Binobarin, texnologiya va faollik kesishmasida demokratiya va ijtimoiy faollikning yangi yo‘llari ochilmoqda.

Faollar va siyosiy institutlar o‘rtasidagi munosabatlar internet va ijtimoiy tarmoqlar paydo bo‘lishi bilan sezilarli darajada o‘zgardi, bu esa keng qamrovli va tezkor aloqa o‘rnatish imkonini berdi. Raqamli platformalar faollarning o‘z sa’y-harakatlarini safarbar qilishi va siyosiy nutqqa ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan onlayn tarmoqlarni shakllantirishga ko‘maklashadi. Raqamli platformalar orqali yangi siyosiy harakatlarning vujudga kelishi faollik manzarasini tubdan o‘zgartirib, ham imkoniyatlar, ham qiyinchiliklar yaratdi. Siyosiy ishtirok etishning an’anaviy usullari rivojlanib borar ekan, ijtimoiy tarmoqlar kabi platformalar turli guruhlarga dolzarb masalalar atrofida uyushish va safarbar bo‘lish imkonini bermoqda.

Onlayn faollikning rivojlanayotgan muhitida uning mazmunli ijtimoiy o‘zgarishlarni yuzaga keltirish samaradorligiga to‘sqinlik qiluvchi turli qiyinchiliklar va cheklovlar paydo bo‘lmoqda. Ijtimoiy media platformalari safarbarlik uchun misli ko‘rilmagan imkoniyatlarni taqdim etsa-da, ular slaktivizm deb ataladigan hodisani keltirib chiqarish xavfini tug‘diradi. Slaktivizm (inglizcha slacktivism so‘zidan olingan: slacker – dangasa va activism – faollik so‘zlarining qo‘shilishi) – bu ijtimoiy yoki siyosiy harakatlarni juda kam kuch sarflab, asosan internet orqali qo‘llab-quvvatlash shakli.[9] Ya’ni odam o‘z pozitsiyasini bildiradi, lekin amalda hech qanday jiddiy harakat qilmaydi.

Slaktivizmga misollar:

Onlayn petitsiyalarga imzo qo‘yish.

Ijtimoiy tarmoqlarda postni layklash yoki ulashish.

Profil rasmi ustiga ramka qo‘yish.

Trend bo‘lgan xeshteglardan foydalanish (#PrayFor..., #Save..., va hokazo).

Muammo nimada?

Bunday harakatlar odatda katta natija bermaydi. Ular odamga "nimadir qildim" degan his beradi, lekin real o‘zgarishlarga olib kelmaydi. Shunga qaramay, ba’zida slaktivizm odamlarda muammodan xabardorlikni oshirishi yoki keyinchalik faolroq harakatlarga yo‘l ochishi

mumkin. Bunda foydalanuvchilar onlayn qo'llab-quvvatlashni aniq harakatga aylantirmasdan, yuzaki ishtirok etadilar. Bundan tashqari, raqamli makonlarga tayanish internetda kam vakillikka ega bo'lgan ovozlarni chetga surib qo'yishi mumkin, bu esa faollik doirasini ma'lum demografik guruhlar va nuqtayi nazarlar bilan cheklashi mumkin.

Raqamli asrda faollik tobora ko'proq maxfiylik va kuzatuv masalalari bilan kesishib, ijtimoiy harakatlarning xavfsizligi va samaradorligi haqida jiddiy xavotirlarni keltirib chiqarmoqda. Bu masalalarning murakkabligi ijtimoiy tarmoq platformalaridan turli kontekstlarda turlicha foydalanish bilan izohlanadi. Misol uchun Telegram asoschisi Pavel Durov Parijda Fransiya huquqni muhofaza qiluvchi organlari tomonidan hibsga olingani ortida g'arb maxsus xizmatlari bilan ijtimoiy tarmoqqa kirish imkoniyatini bo'lishgani haqida xabarlar paydo bo'ldi.[10] Bunday dinamika faollikdagi texnologiyaning ikki tomonlama xususiyatini - ham safarbarlik vositasi, ham qatag'on mexanizmi sifatida xizmat qilishini ta'kidlaydi. Bu esa faollardan o'z shaxsiy hayotlarini himoya qilish strategiyalarini ishlab chiqishni va ayni paytda ijtimoiy adolatga erishish yo'lida samarali bo'lishni talab etadi.

Raqamli faollik davrida faollar o'rtasida charchash xavfi jiddiy muammoga aylandi, ayniqsa, axborotning tez tarqalishi kuchli hissiy va ruhiy zo'riqlashlarga olib kelishi mumkinligi tufayli. Uzluksiz onlayn targ'ibot bilan shug'ullanish faollarni ko'pincha qattiq tanqid va dushmanlik bilan yuzma-yuz qiladi. Bunga raqamli ishtirokning o'tkinchi xususiyati qo'shilganda, odamlar o'zlarini qo'llab-quvvatlashsiz va yakkalanib qolgandek his qilishlari mumkin. Shu bois, faollarning farovonligini ta'minlash uchun barqaror strategiyalar zaruriyati birinchi o'ringa chiqadi. Faollik maydoni rivojlanib borgan sari, raqamli savodxonlik, jamiyat qo'llab-quvvatlashi va ruhiy salomatlik resurslarini birlashtirish charchash bilan bog'liq xavflarni kamaytirish va faollarning uzoq muddatli bardoshlilikini oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Onlayn faollikning paydo bo'lishi siyosiy va ijtimoiy harakatlar manzarasini o'zgartirdi, an'anaviy usullar ko'pincha yetishmaydigan tezkor safarbarlik va keng ishtirok etish imkoniyatlarini yaratdi. Raqamli platformalar ma'lumotlarni zudlik bilan tarqatishni osonlashtiradi, bu esa faollarga minimal resurslar bilan keng auditoriyaga yetib borishga imkon beradi. Biroq, bu samaradorlikka noto'g'ri ma'lumotlarning tarqalishi putur yetkazishi mumkin. Masalan, COVID-19 pandemiyasi davrida "Plandemic" dezinformatsiya kampaniyasi ijtimoiy tarmoqlardan yolg'on ma'lumotlarni tarqatish va markazlashmagan noto'g'ri axborot almashish tarmog'ini yaratish uchun muvaffaqiyatli foydalandi, natijada jamoatchilik fikrini sog'liqni saqlash choralarga qarshi yo'naltirdi.[11] Aksincha, an'anaviy faollik sekinroq va ko'pincha ko'proq resurs talab qilsa-da, jamiyatning chuqurroq ishtiroki va uzoq muddatli majburiyatni rag'batlantirishi mumkin.

Yuqorida olib borilgan tahlillar raqamli aktivizmning zamonaviy fuqarolik jamiyatining ajralmas qismiga aylanganini ko'rsatadi. Ijtimoiy tarmoqlar orqali olib borilayotgan ijtimoiy-siyosiy faollik, ayniqsa, yoshlar orasida siyosiy ong va ijtimoiy mas'uliyatning shakllanishida

muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Global misollar — “Arab bahori”, #MeToo, #BlackLivesMatter harakatlari — raqamli platformalar vositasida ommaviy harakatlarni tashkil etish va jamiyatda real o‘zgarishlarga erishish mumkinligini isbotladi.

O‘zbekiston tajribasi esa raqamli faollikning o‘ziga xos yo‘nalishini namoyon qilmoqda: blogerlar va inflyuenserlar ommaviy axborot vositalarining muqobil shakliga aylanib bormoqda, onlayn petitsiyalar va hashtag kampaniyalar orqali fuqarolik noroziliklari ifodalanmoqda. Shu bilan birga, dezinformatsiya, algoritmik manipulyatsiya, raqamli senzura kabi muammolar ushbu faollik samaradorligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Kelajakda raqamli faollikni ijtimoiy taraqqiyotga yo‘naltirish, uni institutsional asosda qo‘llab-quvvatlash, shuningdek, fuqarolarning raqamli madaniyatini oshirish orqali ushbu jarayonni barqaror va samarali yo‘naltirish mumkin bo‘ladi. Shu ma‘noda, O‘zbekiston sharoitida raqamli faollikni rivojlantirish demokratik islohotlar va fuqarolik jamiyatini mustahkamlashning muhim omillaridan biri sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan manbalar va adabiyotlar ro‘yxati:

1. https://daryo.uz/k/2021/03/13/toshkentda-bir-asrlik-eman-daraxti-kesilishining-oldi-olindi/?utm_source=@daryo_kirill/ - Тошкентда бир асрлик эман дарахти кесилишининг олди олинди. Мурожаат этилган сана: 22.07.2022 й.
2. Breunig, C., Handel, M., & Kessler, B. (2020). Ergebnisse der ARD/ZDF-Langzeitstudie Massenkommunikation 1964–2020: Mediennutzung im Langzeitvergleich. Media Perspektiven, 7–8(2020), 410–432.
3. <https://www.prokuratura.uz/#/-Ўзбекистон РеспубликасиБош прокуратурасиРасмий веб-сайт>. Мурожаат этилган сана: 22.11.2024 й.
4. https://uza.uz/uz/posts/arab-bahori-urushlarga-va-boshboshdoqlikka-sabab-boldimi_196529 - «Араб баҳори» урушларга ва бoшбoшдоқликка сабаб бўлди...ми? Мурожаат этилган сана: 21.02.2021 й.
5. <https://batafsil.uz/cat/obchestvo/onunlar-kimningdir-seyfida-yashirib-yilmagan-ularni-rganish-mumkin-va-kerak-nemolchi-loyi-asining-ad/> - Қонунлар кимнингдир сейфида яшириб қўйилмаган. Уларни ўрганиш мумкин ва керак – “Немолчи” лойиҳасининг адвокати билан суҳбат Мурожаат этилган сана: 13.05.2024 й.
6. Kapoor KK, Tamilmani K, Nripendra P Rana, Pushp P Patil, Yogesh K Dwivedi, Nerur S. (2017). 'Advances in Social Media Research: Past, Present and Future'. Information Systems Frontiers Volume(20), 531-558,
7. <https://www.truthsocial.com>. Мурожаат этилган сана: 25.09.2024 й.
8. Veb-sayt: www.president.uz; Facebook: www.fb.com/Mirziyoyev; Instagram: ww.instagram.com/mirziyoyev_sh; Twitter: twitter.com/president_uz; Youtube: www.youtube.com/PrezidentMatbuotxizmati.

9. <https://foreignpolicy.com/2009/05/19/the-brave-new-world-of-slacktivism/>-The brave new world of slacktivism Мурожаат этилган сана: 22.03.2025 й.

10. https://www.cnews.ru/news/top/2024-08-25_pavel_durov_arestovansozdatelya - Арестован Павел Дуров. Создателю «ВКонтакте» и Telegram вменяют терроризм, торговлю наркотиками и отказ сотрудничать с полицией Мурожаат этилган сана 22.03.2025 й.

11. Nazar S, Pieters T. (2021). 'Plandemic Revisited: A Product of Planned Disinformation Amplifying the COVID-19 "infodemic"'. *Frontiers in Public Health*, Volume(9), <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.649930> (Accessed: 22 Mar, 2025).